
OCENA SYTUACJI PRZEDSIĘBIORSTW BUDOWLANYCH NA PODSTAWIE WYNIKÓW TESTÓW KONIUNKTURY PROWADZONYCH PRZEZ GUS

Badanie koniunktury przedsiębiorstw budowlano-montażowych jest prowadzone w GUS-ie od lipca 1993 roku. Próba obejmuje 3,5 tys. przedsiębiorstw publicznych i prywatnych, w których pracuje ponad 5 osób. Przedsiębiorstwa odpowiadają co miesiąc na ankietę zawierającą 17 pytań dotyczących między innymi ich odczuć co do bieżącej i prognozowanej sytuacji ekonomicznej, portfela zamówień, wartości produkcji i sytuacji finansowej [3], [4], [5]. W tym roku z dotychczasowej ankiety koniunktury budownictwa zostało wyodrębnione osobne półroczne badanie koniunktury inwestycji w budownictwie. Oba badania są zharmonizowane z wymogami Komisji Europejskiej [2].

Przedstawienie oceny sytuacji przedsiębiorstw budowlano-montażowych na podstawie wyników jakościowych ankiet koniunktury poprzedzono oceną jakości tych wyników, stąd też do porównań – oprócz danych jakościowych – wykorzystano wyniki badań ilościowych prowadzonych w GUS-ie [1]. Jako pierwsze zostało wykonane porównanie danych diagnostycznych i prognostycznych pochodzących z badania koniunktury przedsiębiorstw budowlano-montażowych, a następnie – porównanie danych ilościowych i prognostycznych jakościowych. Długość szeregów czasowych – w tej chwili prawie sześć lat – pozwala na wyrównanie sezonowe posiadanych danych. Wyrównanie sezonowe wykonano metodą X11 Arima [6].

W tabelach 1 i 2 przedstawiono wyniki korelacji pomiędzy szeregami diagnostycznymi i prognostycznymi uzyskanymi z poszczególnych pytań ankiety koniunktury dotyczących sytuacji ekonomicznej przedsiębiorstwa, portfela zamówień, wartości produkcji i sytuacji finansowej (tab. 1) oraz pomiędzy wskaźnikami prognostycznymi koniunktury i wybranymi wskaźnikami ilościowymi: w zakresie wartości produkcji, cen i zatrudnienia (tab. 2). Obliczenia wykonano dla przedsiębiorstw budowlano-montażowych ogółem jednocześnie dla danych surowych i wyrównanych sezonowo. W większości przypadków wynik korelacji jest korzystniejszy dla danych surowych, co może być spowodowane znaczącym wpływem sezonowości na działalność przedsiębiorstw budowlano-montażowych. Należy podkreślić, że wyniki korelacji dla danych wyrównanych sezonowo są także zadowalające. Przykładem lepszej korelacji dla danych wyrównanych sezonowo (nie przedstawionej w tabe-

lach) jest wskaźnik korelacji jakościowej oceny bieżącej wartości produkcji z odpowiednim wskaźnikiem ilościowym – dla danych nie wyrównanych sezonowo wskaźnik korelacji wynosi 0,55, a dla danych wyrównanych sezonowo – 0,59.

Tabela 1. Wskaźniki korelacji między danymi diagnostycznymi i prognostycznymi dla poszczególnych pytań ankiety koniunktury (wyniki najwyższej korelacji dla poszczególnych porównań zostały pogrubione)

Wskaźniki jakościowe diagnostyczne i prognostyczne	Dane nie wyrównane sezonowo				Dane wyrównane sezonowo			
	przesunięcie szeregu prognostycznego (w miesiącach)							
	0	1	2	3	0	1	2	3
Sytuacja ekonomiczna przedsiębiorstwa	0,53	0,89	0,89	0,56	0,66	0,71	0,42	0,13
Portfel zamówień	0,38	0,78	0,94	0,81	0,84	0,82	0,75	0,72
Wartość produkcji	0,21	0,73	0,92	0,72	0,74	0,79	0,67	0,56
Sytuacja finansowa	0,23	0,62	0,87	0,88	0,85	0,88	0,85	0,80

Tabela 2. Wskaźniki korelacji między danymi prognostycznymi dla poszczególnych pytań ankiety i wskaźnikami ilościowymi (wyniki najwyższej korelacji dla poszczególnych porównań zostały pogrubione)

Wskaźniki ilościowe (miesiąc poprzedni = 100) i wskaźniki prognostyczne jakościowe	Dane nie wyrównane sezonowo				Dane wyrównane sezonowo			
	przesunięcie szeregu prognostycznego (w miesiącach)							
	0	1	2	3	0	1	2	3
Wartość produkcji	-0,02	0,34	0,34	0,12	0,39	0,29	0,10	0,08
Ceny	0,29	0,45	0,22	-0,01	0,35	0,52	0,48	0,47
Zatrudnienie	0,72	0,84	0,63	0,26	0,60	0,51	0,48	0,41

Porównanie danych diagnostycznych i prognostycznych pokazuje, że wcześniejsze prognozy przedsiębiorców w większości przypadków pokrywają się z ich późniejszą oceną sytuacji. We wszystkich pytaniach zadawanych w ankiecie koniunktury horyzont prognozy obejmuje trzy miesiące, poza pytaniem o przewidywaną sytuację ekonomiczną (prognoza jednomiesięczna). W trakcie dotychczas prowadzonych badań stwierdzono, że rzeczywisty okres, który przedsiębiorstwa obejmują w swych odpowiedziach na pytania prognostyczne nie zawsze pokrywa się z okresem, o który pytano w ankiecie. Aby to sprawdzić, wskaźniki korelacji zostały policzone dla szeregów prognostycznych zarówno nie przesuniętych, jak i przesuniętych o jeden, dwa i trzy miesiące. Uzyskane wyniki potwierdziły, że nie zawsze przesunięcie danych prognostycznych o trzy miesiące daje najwyższą korelację, co wskazuje, że respondenci w większości przypadków nie obejmują swymi przewidywaniami wymaganego w ankiecie okresu. Dużo lepsze korelacje dla przesunięcia prognozy o miesiąc niż o trzy miesiące świadczą o tym, że w obecnej sytuacji ekonomicznej kraju przedsiębiorcom łatwiej jest formułować prognozy jednomiesięczne niż trzy-miesięczne, które chcemy uzyskać w badaniu. Dla danych wyrównanych sezonowo

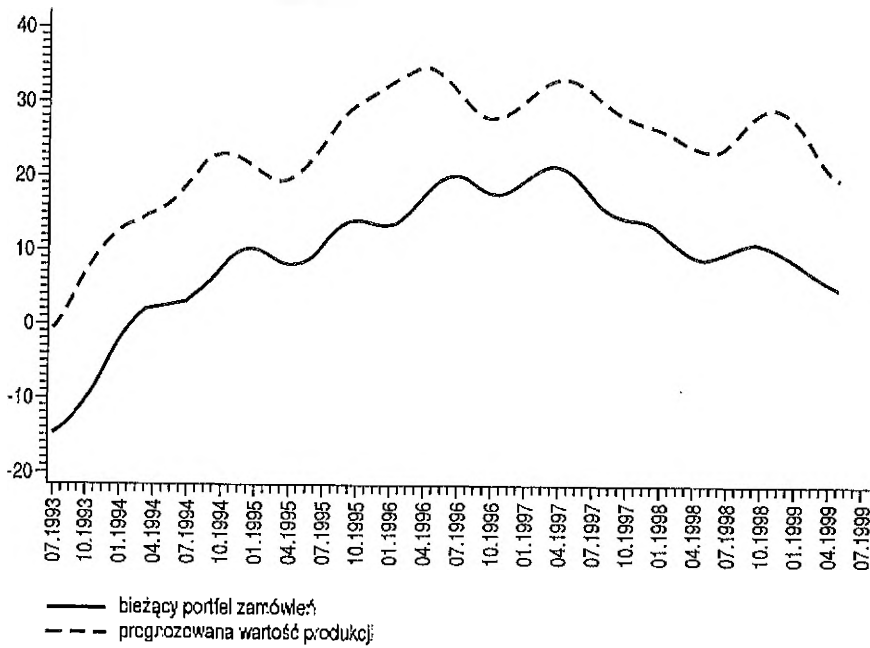
wyraźnie wyższa korelacja dla pierwszego przesunięcia jest widoczna w przypadku porównania diagnozy i prognozy sytuacji ekonomicznej przedsiębiorstwa i wartości produkcji budowlano-montażowej. W przypadku portfela zamówień i sytuacji finansowej wyniki korelacji uzyskane dla poszczególnych przesunięć są zbliżone do najlepszego wyniku korelacji dla danych zmiennych, co oznacza, że dla tych pytań przedsiębiorstwom jest łatwiej ocenić dłuższy okres (np. korelacja uzyskana dla diagnozy i prognozy sytuacji finansowej wyrównanej sezonowo wynosiła dla poszczególnych przesunięć odpowiednio: 0,85, 0,88, 0,85, i 0,80).

Podobne zależności odnoszą się także do porównania wyników badań koniunktury ze wskaźnikami ilościowymi. Wysokie korelacje uzyskiwane dla wskaźników ilościowych liczonych miesiąc poprzedni = 100 pozwalają wnioskować, że respondenci prawidłowo porównują obecną koniunkturę z koniunkturą z poprzedniego miesiąca – tak, jak są o to proszeni w ankiecie [8].

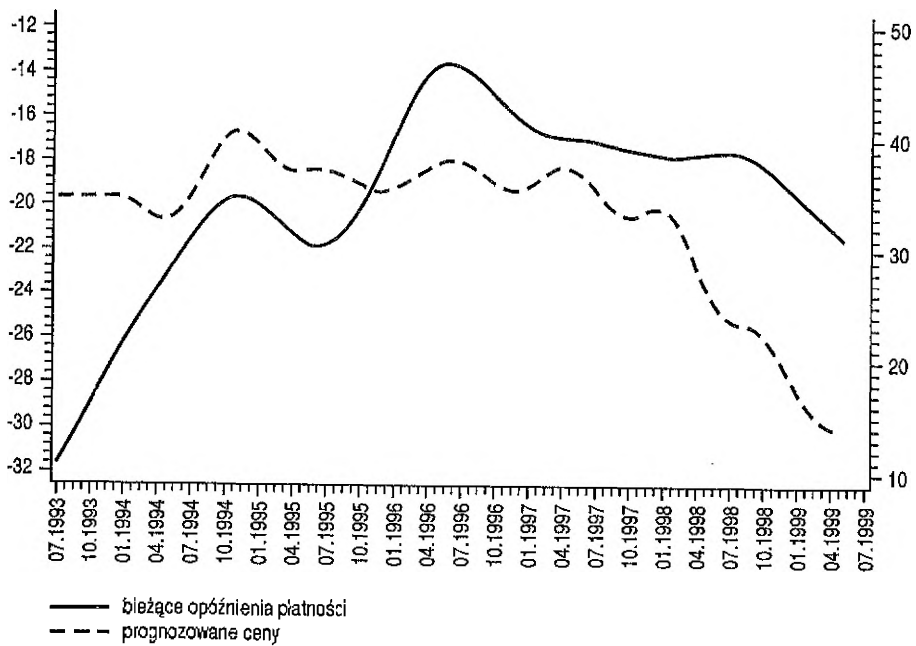
Wysokie korelacje istnieją nie tylko pomiędzy szeregiami diagnostycznymi i prognostycznymi dla danego rodzaju pytania, ale także pomiędzy pytaniami dotyczącymi różnych aspektów działalności przedsiębiorstwa. Przykładem mogą być korelacje między następującymi pytaniami obliczone dla danych ogółem wyrównanych sezonowo:

- bieżący portfel zamówień/prognozowana wartość produkcji (przesunięta o miesiąc naprzód) = 0,89;
- bieżący portfel zamówień/prognozowana sytuacja finansowa = 0,91;
- bieżący portfel zamówień/prognozowane wykorzystanie zdolności produkcyjnych (przesunięte o miesiąc naprzód) = 0,78;
- bieżąca wartość produkcji/prognozowana sytuacja finansowa = 0,79;
- bieżące opóźnienia płatności/prognozowana sytuacja finansowa = 0,85;
- prognozowany portfel zamówień/prognozowane wykorzystanie zdolności technicznych (przesunięte o dwa miesiące naprzód) = 0,88;
- prognozowana wartość produkcji/prognozowane zatrudnienie = 0,94;
- prognozowana wartość produkcji/prognozowane wykorzystanie zdolności produkcyjnych (przesunięte o miesiąc naprzód) = 0,81;
- prognozowana sytuacja finansowa/prognozowane zatrudnienie = 0,90;
- prognozowane zatrudnienie (przesunięte o miesiąc naprzód)/prognozowane wykorzystanie zdolności produkcyjnych = 0,86.

Przedstawione wskaźniki uzasadniają możliwość traktowania jakościowych badań koniunktury jako dobrego źródła danych służących do oceny bieżących i prognozowanych trendów sytuacji w budownictwie. Na rysunku 1 porównane zostały trendy bieżącego portfela zamówień i prognozowanej wartości produkcji, które wskazują – podobnie jak przykładowo w przypadku bieżącej wartości produkcji, prognozowanej sytuacji finansowej, prognozowanego zatrudnienia oraz prognozowanego wykorzystania zdolności produkcyjnych – na szybką poprawę koniunktury w budownictwie do roku 1997 oraz jej zahamowanie w następnych latach. Analogicznie kształtowały się oceny opóźnień płatności (rys. 2): po początkowym wzroście ocen do roku 1997 obserwowano ich pogorszenie się w ciągu ostatniego roku badanego okresu. W ciągu ostatnich dwóch lat nastąpiło także gwałtowne zahamowanie prognozowanego wzrostu cen.

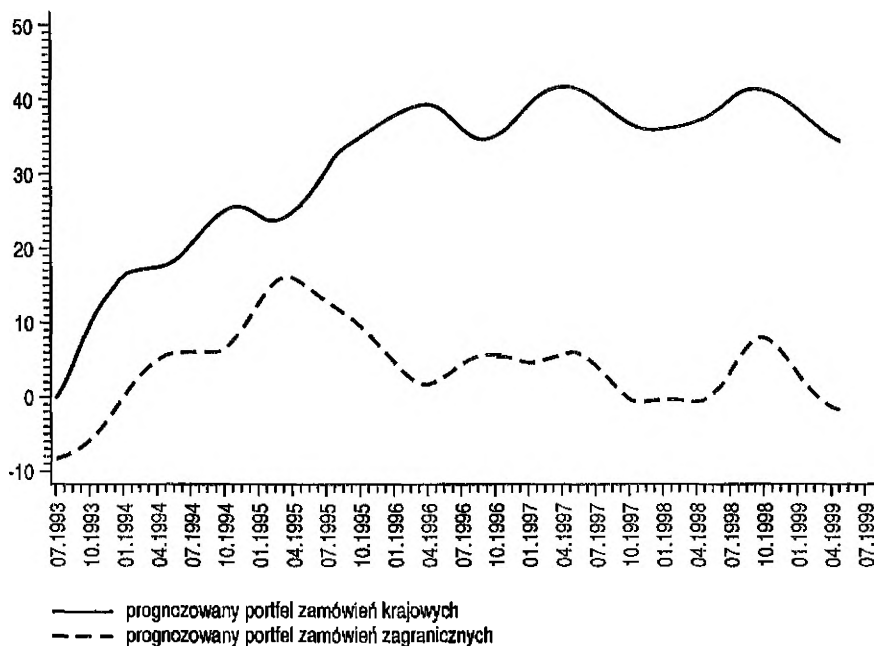

Rys. 1. Bieżący portfel zamówień i prognozowana wartość produkcji w budownictwie

Rys. 2. Oceny opóźnień płatności i prognozowane ceny w budownictwie

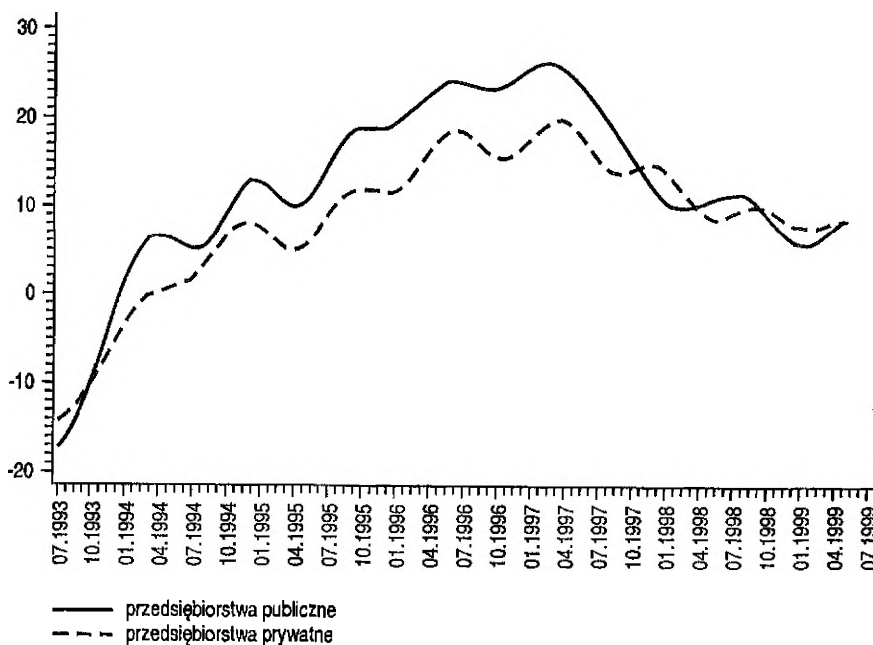
Z ogółu badanych firm budowlano-montażowych jedynie 8% przedsiębiorstw odpowiada na pytanie o prognozę portfela zamówień na rynku zagranicznym, co świadczy o małej działalności polskich firm budowlanych na rynkach zagranicznych. Ilustracją tego jest rysunek 3, na którym widoczne jest ponadto, że począwszy od połowy 1995 roku został zahamowany obserwowany wcześniej wzrostowy trend prognozowanego zagranicznego portfela zamówień, przy równoległe zgłaszanych dużo bardziej optymistycznych oczekiwaniach w odniesieniu do krajowego portfela zamówień.

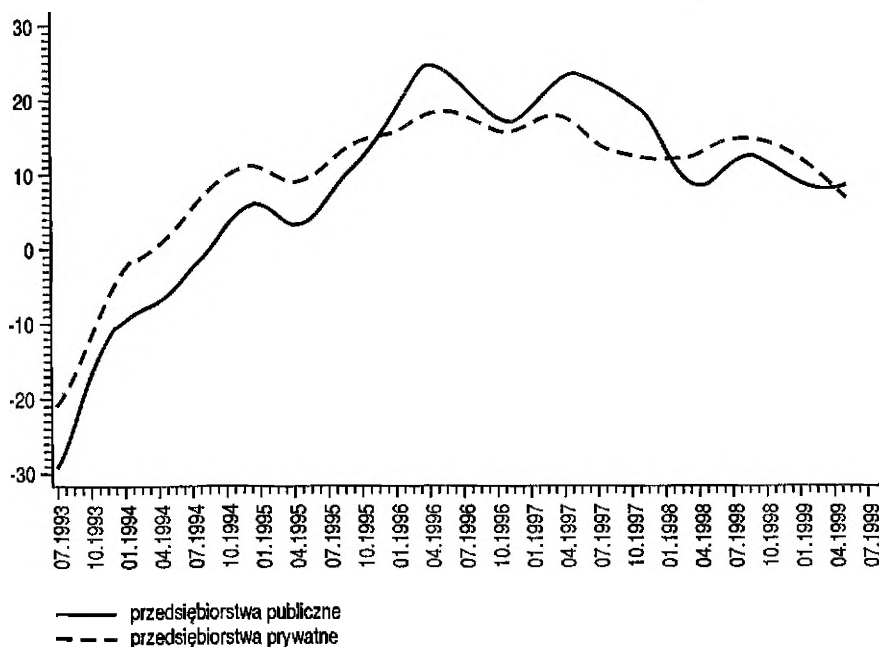
Rys. 3. Prognozowane portfele zamówień krajowych i zagranicznych w budownictwie

Przedstawione tu tendencje występują także, gdy bierze się pod uwagę badane przedsiębiorstwa w podziale na sektory własności [7]. W prowadzonym przez GUS badaniu koniunktury przedsiębiorstw budowlano-montażowych około 10% ogółu przedsiębiorstw stanowią firmy publiczne. Wśród nich około 70% przedsiębiorstw to jednostki, w których pracuje ponad 100 osób, natomiast z firm prywatnych zbliżony odsetek jednostek ma od 6 do 100 pracujących. Z tego powodu odpowiedzi udzielane przez firmy publiczne w dużym stopniu pokrywają się z odpowiedziami – w podziale na klasy wielkości – przedsiębiorstw największych. Na rysunku 4 widoczne jest, że najlepsze oceny bieżącego portfela zamówień – będące skutkiem wzrostu trwającego od początku badania – były zgłaszane w roku 1997, po czym nastąpiło zahamowanie dotychczasowego tempa wzrostu koniunktury. Do roku 1998 diagnozy przedsiębiorstw publicznych były nieznacznie lepsze od ocen portfela zgłaszanych przez firmy prywatne. Od początku bieżącego roku firmy prywatne

bardziej optymistycznie oceniają portfel zamówień. W przypadku ocen bieżących opóźnień płatności przez cały okres badania utrzymała się przewaga firm publicznych nad prywatnymi, chociaż – co należy podkreślić – w obu sektorach sytuacja była oceniana negatywnie. Tendencje zgłaszane przez przedsiębiorstwa należące do obu sektorów własności były te same – wzrost do 1996 roku i następnie stabilizacja na wyższym – choć nadal negatywnym – poziomie. Wyższe, choć często bardzo zbliżone, wartości wskaźników uzyskiwanych dla firm publicznych niż dla firm prywatnych są widoczne przez większość okresu badania dla wielu innych wskaźników diagnostycznych i prognostycznych (bieżąca i prognozowana sytuacja ekonomiczna, bieżący i prognozowany portfel zamówień, bieżąca i prognozowana wartość produkcji, bieżąca sytuacja finansowa). Odmiennie kształtowały się prognozy w zakresie zagranicznego portfela zamówień i sytuacji finansowej (rys. 5), dla których prognozy firm prywatnych były bardziej optymistyczne przez większość okresu badania. Jeszcze bardziej znacząca przewaga przedsiębiorstw prywatnych nad publicznymi jest widoczna w przypadku prognozowanego zatrudnienia i prognozowanego wykorzystania zdolności produkcyjnych. Na początku badania, w latach 1993–1995, różnica ta była znacząca, choć zmniejszała się w miarę upływu czasu. Pewne ustabilizowanie się rozmiarów tej różnicy nastąpiło w latach 1996–1997, kiedy to wskaźniki osiągały najwyższe – dodatnie – wartości, po czym w 1998 roku rozpoczął się ponowny spadek wskaźników prognostycznych poniżej zera. Wyniki te mogą świadczyć o większej zdolności prywatnych przedsiębiorstw do szybkiego reagowania na zmieniającą się sytuację gospodarczą.

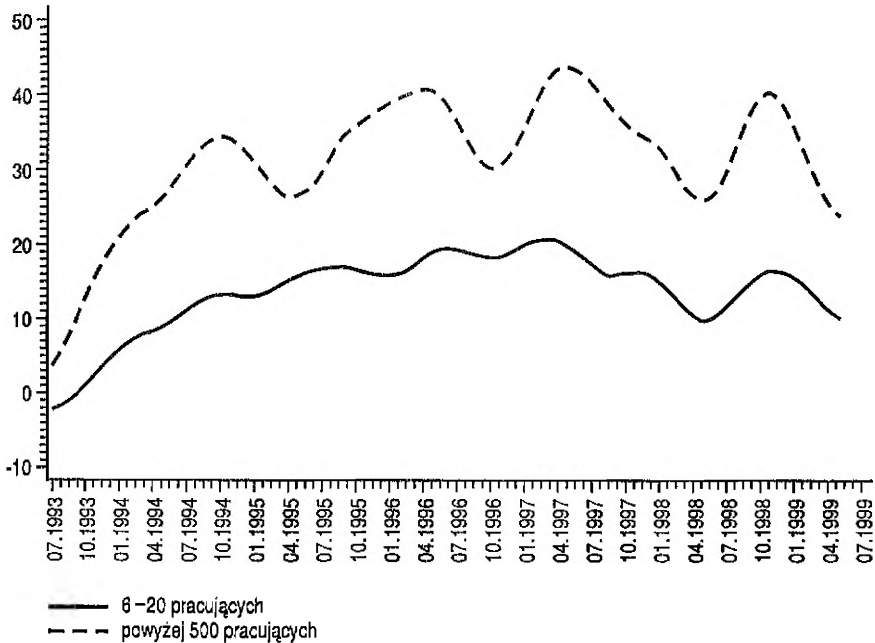
Rys. 4. Oceny bieżącego portfela zamówień w budownictwie

Rys. 5. Prognozy sytuacji finansowej w budownictwie

W podziale na klasy wielkości różnica pomiędzy poszczególnymi grupami przedsiębiorstw jest bardziej widoczna. W referacie przedstawiono dwie skrajne, ze względu na liczbę pracujących, grupy przedsiębiorstw: od 6 do 20 pracujących i ponad 500 pracujących. W większości przypadków odpowiedzi diagnostyczne i prognostyczne udzielane przez przedsiębiorstwa z ponad 500 pracującymi były bardziej optymistyczne od odpowiedzi firm z 6–20 pracującymi. Przykładem może być prognozowana wartość produkcji (rys. 6). Oba wykresy – dla firm z ponad 500 pracującymi i z 6–20 pracującymi – wskazują na wzrost wskaźnika w pierwszym okresie badania i następującą po nim stabilizację, ale poziomy, na których kształtują się wskaźniki dla przedsiębiorstw należących do badanych klas wielkości są różne. Znacząca różnica między odpowiedziami przedsiębiorstw utrzymała się także w przypadku prognoz cen. Co prawda trend jest ten sam – maksymalne wartości w latach 1994–1996 i następujące od 1997 roku pogorszenie prognoz, ale przewidywania firm z ponad 500 pracującymi dotyczące cen utrzymywały się przez cały okres badania na dużo wyższym poziomie niż prognozy firm z 6–20 pracującymi. Świadczy to o mniejszej zdolności wielkich przedsiębiorstw do szybkiego reagowania na ogólne trendy cenowe. Mniejszą różnicę pomiędzy opiniami przedsiębiorstw należących do obu opisywanych klas wielkości można znaleźć dla diagnozy sytuacji finansowej, gdzie jedynie w 1993 roku oceny sytuacji finansowej firm z 6–20 pracującymi były nieznacznie lepsze od ocen firm z ponad 500 pracującymi. W na-

stępnych latach, podczas dalszego wzrostu, stabilizacji (utrzymujących się mimo wzrostu na poziomie negatywnym) ocen i od 1998 roku spadku, mniej negatywne były opinie przedsiębiorstw z ponad 500 pracującymi niż opinie przedsiębiorstw z 6–20 pracującymi.

Rys. 6. Przewidywana wartość produkcji w budownictwie

Wyniki jakościowych badań koniunktury przedsiębiorstw budowlano-montażowych prowadzonych w GUS-ie potwierdzają ogólne tendencje obserwowane w ostatnich latach w budownictwie. Diagnozy i prognozy dokonywane przez przedsiębiorstwa w dużym stopniu pokrywają się nie tylko wewnątrz badań koniunktury, ale też z wybranymi wynikami badań ilościowych. Badane przedsiębiorstwa zgłaszały początkowo wzrost koniunktury, który w roku 1997 przeszedł w stabilizację. Zjawiska te były widoczne w diagnozach i prognozach sytuacji ekonomicznej przedsiębiorstw, portfela zamówień na roboty budowlano-montażowe, wartości produkcji budowlano-montażowej, sytuacji finansowej oraz w prognozach zatrudnienia i wykorzystania zdolności produkcyjnych. Od roku 1998 coraz częściej zgłaszano wyhamowywanie dotychczasowego tempa wzrostu. Jednocześnie od tego samego roku w prognozach przedsiębiorstw widoczne było spowalnianie tempa wzrostu cen robót budowlano-montażowych w stosunku do lat poprzednich.

BIBLIOGRAFIA

- [1] „Biuletyn Statystyczny GUS” nr 5/1999 Warszawa, czerwiec 1999.
- [2] The joint harmonised EU programme of business and consumer surveys. „European Economy” Nr 6/1997. European Commission, Directorate-General for Economic and Financial Affairs.
- [3] Koniunktura w przemyśle, budownictwie i handlu – październik-grudzień 1998. GUS, Warszawa 1998.
- [4] Koniunktura w przemyśle, budownictwie i handlu – kwiecień-czerwiec 1999. GUS, Warszawa 1999.
- [5] Koniunktura w przemyśle i budownictwie – grudzień 1996. GUS, Warszawa 1997.
- [6] Walkowska K.: The seasonal adjustment of results of business tendency surveys conducted by the Central Statistical Office of Poland. Warsztaty nt. badania koniunktury, Wilno, 12–13 listopad 1998.
- [7] Zagoździńska I.: Analysis and causes of microeconomic disequilibria based on business tendency survey results. CIRET, Helsinki, July 29–January 1, 1997.
- [8] Zagoździńska I., Walkowska K.: Quality assessment of results of business tendency surveys conducted by the central statistical office of Poland. Warsztaty nt. badania koniunktury, Wilno, 12–13 listopad 1998.

SUMMARY

Business tendency survey of constructing enterprises has been conducted by Central Statistical Office since July 1993. The sample contains 3.5 thousand of public and private enterprises employing more than 5 persons. Every month enterprises respond the questionnaire concerning – among others – present and future economic situation, order books, value of production and financial situation of the enterprise. This year there was a bi-yearly investment survey added. Both surveys are harmonised with the joint harmonised EU programme of business and consumer surveys.

At the beginning of the paper the evaluation of the survey is done based on the comparison of quantitative and qualitative data. Time series were seasonally adjusted with X11 Arima method. The results of the correlations between diagnostic and prognostic qualitative data as well as correlations between qualitative and quantitative data for totals are presented in the tables below. In most of cases the results of the correlations made for raw data are a little better than for data seasonally adjusted. It could be caused by the high seasonality of data for construction. It was also checked that the results of the correlation are better for prognostic data not lagged or lagged one month only than for data lagged two or three months although prognostic questions concern the future three months. It indicates that it is easier for respondents to make a prognosis for a closer future than it is asked in the questionnaire.

The results presented above allow us to use business survey results as a good assessment of the economic situation of the Polish constructing enterprises. The trends of the present

order books and forecasted production are compared on Graph No 1. They show the rapid improvement of the business tendency till 1997 and its rolling adjustment in the following years. Similar tendencies are noted for other variables for totals as well as for enterprises divided according to the sector of ownership or number of employees. In the first years of conducting the survey the situation of public enterprises was better than of private ones. Since the present year the better position of private enterprises could be seen. It might prove the greater ability of private enterprises to adapt to changes of economic situation. The results of the survey conducted by the Central Statistical Office confirm the tendencies observed in the recent years – the improvement of the situation till its stabilisation in 1997 and then the broke of the pace of the increase since 1998. At the same time, since 1998, the slow down of the increase of prices has been observed.